

KTÖB-TR

NEWSLETTER

Kara delikler ve fizik

George Orwell eser incelemesi

Pera Palace gizemi ve Agatha Christie

Dubai'nin Yükselişi

(Sayfa 17)

ÜYELIK FORMU

**KTÖB-TR İSTANBUL
WHATSAPP GRUBU**

**KTÖB-TR ANKARA
WHATSAPP GRUBU**

**KTÖB-TR İZMİR
WHATSAPP GRUBU**

**DERGIYI PAYLAŞMAK
İÇİN BU QR KODU
KULLANABİLİRSİNİZ!!**

Başkanın Notu

Toplumlar hak ettikleri gibi yaşar. Bunu ise genelde sağlayan toplumsal kodlardır. Toplumsal kodlar, toplumların nasıl yaşayacaklarını planlayan algısal bir eşiktir. Bu eşik aşıldığında ise devrim veya değişim dediğimiz olgu meydana gelir. Günlük pratikler ve her gün tekrar eden olgular, ne kadar rahatsız edici olursa olsun benimsenir ve uzun da bir süre tekrarlanırsa bu olaylar döngüleşir. İşte o zaman bu yaşayış şekli kaderleşir. Kaçılılmazlaşır... Toplumlar hak ettiklerini yaşar. Bu kaçılılmazlığa esirdirler fakat mutlak derecede mecbur değildirler. Kaderimizde iradelerimizin belirgin bir hissesi var.

Farklı düşünmeye başlayalım... Bizler Kıbrıs Türk toplumu olarak zihinlerimize yerleşen bazı kodlardan muzdaribiz. Bu bahsettiğim noksanlık soyut bir dört duvardır. Kolay kolay bizden başkası çıkaramaz bizi kalabalık tutsaklıktan. Çünkü herkes bir birinin gardiyani. Her gün daha da bağlandığımız "öğrenilmiş çaresizlik" algısı sıkışmışlığından çıkış arayanların labirenti. Sonu olmayan bir girdaba hapsedilmişler olarak kurtuluş yollarını perdeleyen bu labirentten de çıkmak bize bağlı. Çaresizliğin konforu, kurtuluşu bir başkasından beklemenin sorumsuzluğu ve pekiştirilen toplumsal normlara gün geçtikçe duyulan bağlılık "bir ihtimal daha var, bir yolu daha olmalı" diyenlere ördüğümüz dört duvar.

Ben eksikliğimi görev dağılımı yapmamış, fonksiyonelleşmemiş toplumsal modelimizde görüyorum. Bu eksenle toplumsal bir perspektif yaratılmalı. Güçlü bir aidiyet. Sağlıklı bir toplu yaşayış, başarılı bir ortak mücadele pratiği. İhtiyacımız olan budur. Kendi bireyselliğimizi ve kendi umumiyetimizi yeniden düzenlemeliyiz. İki kavrama da dengeli ve barışçıl sınırlar çizerek buna ulaşılabilir. Bazen kalabalığa "çoğunluğa" bazen de kendi tek taraflılığımıza sınırlar koymalıyız.

Farklılıklar içinde birliğe ulaşarak gerçek bir ulusal bilinç yaratmalıyız. Kendi toplumsal değerler sistemimizi kurmaktan bahsediyorum. Ortak hareket edebilme yeteneğimizi geliştirerek anca başarılı olabiliz. Örgütlenme yeteneğimizi ve uzlaşı kültürümüzü bugün gözden geçirelim. Soralım kendimize.

Editörün Notu

KTÖB-TR Newsletter Haziran sayısı ile yeniden sizlerle!

Geçtiğimiz Kasım ayında olduğu gibi bu kez de merak uyandıran ve size yeni bilgiler katmayı amaçlayan birçok makale hazırladık. Dernek ekibi olarak hem bu derginin hazırlık sürecinde hem de diğer aktivitelerde üyelerimizle bir araya gelmeye devam ediyoruz. Kış ve bahar dönemlerinde Türkiye'de, yazın gelmesiyle de Kıbrıs'ta yapılacak olan farklı alanlardaki girişimler ile öğrencilerin sesini farklı platformlarda dile getirmeye devam ediyoruz...

Derginin bu sayısında, geçtiğimiz sayıda olduğu gibi farklı farklı alanlardan kafa karıştırıcı olmayacak düzeyde ancak ilgi çekici yazılar ve makaleler bulunuyor. Ancak bu sayımıza bazı yenilikler de ekledik! Örneğin "**Kısa Kısa Kültür**" bölümünün hemen ardından Kıbrıs mutfağından birkaç tarif ile dergiye yerel bir dokunuş katmayı amaçladık. Ayrıca [sayfa 19-22](#) arasında 2 farklı kitap incelemesi ekledik. Bu bölümde yaz aylarında kitap okumak için daha fazla vaktimiz olduğunu düşünerek hazırladık. İncelemelerini okuduğunuz kitaplardan ilginizi çekenleri alıp okuyup, siz de görüşlerinizi bizlere bildirebilirsiniz!

Geçtiğimiz sayı ile bu sayı arasındaki bir başka yenilik ise, geçtiğimiz sayıda Türkiye şehirlerinde çekilmiş olan bazı görsellere yer vermişistik. Yazın gelmesiyle çoğu öğrencinin adaya doneceğini göz önünde bulundurup dergimizde de Adamızdan bazı fotoğraflara yer vermeyi tercih etti...

Burada bahsettiğim yeni bölümler, geçtiğimiz sayıda bulunan bölümlerde yazılmış yep yeni makaleler ve daha birçoğu Haziran sayımızda sizleri bekliyor. Umarım okurken hem eğlenip hem de sizlere bişeyler kattığını hissedersiniz. İyi eğlenceler!!

İçerikler

Evrenin Kanun Kaçakları sayfa 9

Kara delikler geçmişten günümüze hep bir bilinmezi temsil etmişlerdir. Onlara yakından bakıp evrendeki yerlerini inceliyoruz...

*Necdet Yulaf'ın kaleminden
inceliyoruz...*

Kitap İncelemesi (Ruth) sayfa 21

Lou Andreas-Salomé yapıtlarında kendi deneyimlerinden yola çıkarak, geleneğin kısıtladığı, yetişkinlige adım atmaya hazırlanan genç kızları anlatmıştır. Bu kadın hikâyeleri arasında kilit önem taşıyan Ruth, yazarın sağlığında en çok ilgi çeken yapıtıdır.

İnceleyen-yazan Derinsu Dağ...

Pera Palace ve Agatha Christie sayfa 31

Pera Palace'in günümüze dek çözülemeyen gizemi ve Agatha Christie ile olan ilişkisi...

*Yağmur Ergör'ün kaleminden
öğreniyoruz...*

Dubai Nasıl Kalkındı, sayfa 17

1930'larda komşu emirlik Abu Dhabi'de petrol keşfedildi fakat küçük balıkçı kasabası Dubai için durum farklıydı.

Araştıran-yazan Hüseyin Arsal...

21. Yüzyıl Salgını, sayfa 25

Depresyon ve anksiyete, günümüzde milyonlarca insanın karşılaştığı yaygın zihinsel sağlık sorunlarıdır. Yapılan çalışmalar farkındalık ve desteğin önemini bizlere göstermiştir

*Onan Aktuğ'un araştırmaları
doğrultusunda tartışıyoruz...*

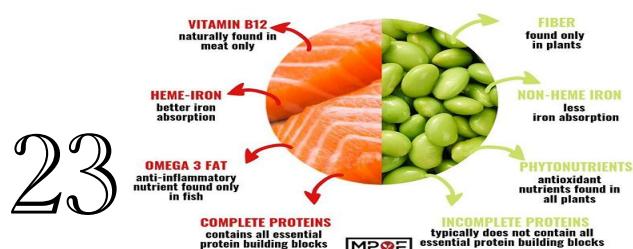

Beslenme Tipleri, sayfa 23

Her birey kendi sağlığını olumlu yönde sürdürbilmek ve vücutunun duyduğu enerji ihtiyacını karşılamak için beslenmelidir. Farklı beslenme tiplerini bilmek, doğru tercih yapabilmek için gereklidir.

Selis Çerkez'in kaleminden öğreniyoruz...

ANIMAL VS PLANT BASED PROTEINS

23

Ve daha niceleri...

Şiirleriyle Ahmet Haşim

O geceyi severdi. Aydınlıktan çekinirdi. Kusurları örten geceye sığınmıştı. Aynalarдан kaçınır, gizeme sığınır. Şiirlerinde gece ve gündüzün buluştuğu şafak vakıflarını betimler çaresizlik hissinin tercumanlığını yapardı. O sanatı sanat ile arayan bir şairdi. Ahmet Haşim.

Ahmet Haşim, babasının Arap vilayetlerinde sürdürdüğü memurluk görevi nedeniyle ilk öğretimine farklı şehirlerde devam etti.

Annesini 8 yaşındayken kaybeden Ahmet Haşim bu kaybin hissiyatını şiirlerinde hep taze tutmuştur. Şiirlerinin sarı ve kırmızı tonları ile bezeli oluşunun arka planda annesinin hastalığı vardır. Hayati annesinin ölümünden sonra anlamsızlaşmıştır. İstanbul'da yatılı okulda okurken çok zorlandı. Türkçesi zayıftı. Okulda Arap Haşim olarak biliniyordu. Şivesi okulda alay konusuydu. İstanbul'a geliş ile hayatı daha da kötüye gitti. Ağır bir melankoli ve içe dönüş yaşadı. Hep yalnızdı. Kusurlu ve noksandı. Bu ağır duygusal baskı onun şiirinin temeliydi.

Bu yıllarda Fransız şiiri ve sembolizm ile tanıtı. Sanat Ahmet Haşim için lisânların en yücesiydi. Merdiven şiirinde dediği gibi "Bu bir lisân-ı hâffidir ki ruha dolmakta"

Ne akla ne de vicdانا seslenir. O ızdırap içindeki ruhların tercumanıdır. Fakat bu gizli bir dille anlatılmak suretiyle o hissi yaşayanının anlayacağı bir seslenmiştir. Gizlenerek, saklanarak ve saklayarak.... O sembollerin altında kusurlu bulduğu benliği, yalnızlığı ve annesinin acısı vardır.

*Yorgun gözümün halkalarında
Güller gibi fecr oldu nümâyân,
Güller gibi... sonsuz, iri güller
Güller ki kamıştan daha nâlân;
Gün doğdu yazık arkalarında!*

Room 8

James W. Griffiths'in yönettiği, 2013 yapımı bir kısa filmdir. Başrollerde Tom Cullen ve Michael Gould yer alırken, IMDb'de 7.9 puan almıştır. Senaryosu Oscar ödüllü Geoffrey Fletcher'a ait olan film, alegorik üslubuya dikkat çeker.

Film, bir Rus hapishanesinde, paradoksal bir odada zihinsel bir infazi konu alır. İnsan yaradılışı gereği kuralları esnetmeye, felakete sonuclansa da yanlışı seçmeyi tercih eder. Özgürlüğün bedeli ne olursa olsun, kendi überimizdeki hakimiyetten vazgeçilmezdir. Bu davranışların arasında felsefi bir çikmaz bulunur.

Merakımız bizi yasakları aşmaya iter. Cennetteki yasak meyve gibi, yasak olan her şey cazip gelir. Adem, cennetin hududunda cenneti aramıştı. Suç ve ceza ikilemi ile örülü sonsuzluğa hapsedilmek cehennem değil midir? Hapishaneyi yapan en kuvvetli duygusu suçluluktur. Bu nedenle, kapatıldığımız hücrede bir zincir de kendimize vururuz.

Kırmızı Pandora'yı ayrıca ne oldu? Tanrısal bir el odaya indi, ama bu el bizim elimizdi. Kutuyu parçalamak veya küçük kutudan büyük kutuya kaçmak mümkün değildi. Sonsuzluğa hapsedilmiş ve bu en büyük çaresizlikti.

Aslında bir çıkış yok. Sorunları çözmek için bir denklem yok. Matematiksel doğruların teorik bir yanılış olduğu ve kaçınılmazın tam olarak bilinmeyeceği bir dönemin diyalektiğine ve estetiğine esiriz. Bilinmez, belirsiz, keskinlikleri olmayan bir evrendeyiz. Yanlışları doğrular ile yanlışlamak gibi bir hataya düştük.

İhtimallerin belirsizliği ve matematiğin sonsuzluğu, kavramsal bir diyalektiğin yanlışlığını olduğunu gösteriyor.

Elektrikli Araç Sektöründe Bir Başka Fiyasko

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin gözle görülür etkileri artmaya başladıkça devletler bu soruna çözümler bulma arayışına giriyor. Çevreye ciddi zarar veren etkenlerden birisi de fosil yakıtla çalışan araçlar. Devlet politikaları gereği ilk olarak ‘Hybrid’ denilen hem fosil yakıt hem de elektrik kullanan araçların üretimlerinin artması ardından geçtiğimiz 5-10 yıllık süreçte tamamen elektrik bazlı araçların da dikkat çeken ölçüde geliştiğini görüyoruz.

Geçmişten gelen köklü markalar hata yapmamak için elektrikli araç sektörüne temkinli yaklaşısa da, **Tesla gibi yenilikçi markalar tamamen elektrikli araçlar üreterek ciddi bir pazar payını ele geçirmeyi başarıyor...**

Ancak maalesef elektrikli araç üretimine odaklanıp bu alanda çalışmalar yürüten her markanın sonu Tesla kadar parlak olmayıbiliyor. Örneğin Fisker Auto adındaki Hybrid ve EV araç üretim şirketi geçtiğimiz günlerde iflas ettiğini açıkladı. Şirket direktörü BMW ve Aston Martin gibi markalar için yaptığı ikonik tasarımlar ile bilinen Henrik Fisker. İflas etmelerinde birçok farklı faktörün etkisi olmuştur, ancak medya tarafından en çok konuşulan faktör 19 milyon takipçiye sahip MKBHD (Marques Brownlee) adlı Youtuber’ın Fisker Auto şirketinin Ocean adlı aracı için yaptığı inceleme videosu oldu. Marques’in inceleme videosu için kullandığı başlık, videoda bahsettilerini özetler nitelikte:

“Bu şimdide kadar incelediğim en kötü araç”...

Macron'un AB Kehaneti

Geçtiğimiz Mayıs ayında the Economist dergisine kapsamlı bir röportaj veren Emmanuel Macron'un söylediğleri Avrupa'nın gündemine oturmuştu. Röportajda kullandığı “*Avrupa Birliği ölümsüz değil, sonu gelebilir*” sözleri, dikkatleri üzerine çekmişti... Macron, bu sözlerle tarihçi **Marc Bloch**'a atıfta bulunduğuunu söylüyor. İkinci Dünya Savaşı sonrası Fransa'nın Almanlara yenik düşmesi üzerine **Bloch**, iki dünya savaşı arasında yaşamış olan Fransız elitleri önlerindeki tehdidi görüp yüzleşmemekle suçlamıştı. Günümüz Avrupa'sında yaşayan seckinleri yine aynı rehavetle suçlayan Macron, aynı duruma düşmemek için en acil şekilde uyanmak gerektiğini vurguluyor...

Amerika ve Çin gibi güçlerin savunma sanayi için ayırdıkları bütçelerinin yanında AB ülkelerinde ayrılan bütçelerin yetersizliği, nükleer silahların yaygınlaşması ve Avrupa'nın sınırlarına kadar dayanan Rusya tehdidi gibi faktörler de AB'nin birlik ve bütünlüğünü riske atan faktörler. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, uzun zamandır süren huzur ortamının bozulmaması için AB'nin acilen ortak adımlar atarak bağlarının kuvvetlendirmesi gerekiyor...

GELENEKSEL MUTFAGIMIZDAN

TARİFLER

MOLEHİYA

Malzemeler:

- o 100 gr kurutulmuş molehiya
- o 500 gr iri kuşbaşı kuzu eti veya tavuk eti (isteğe göre etsiz de yapılabilir)
- o 4 adet limon
- o 2 adet iri soğan
- o 4-6 diş sarımsak
- o 4 adet domates
- o Yarım su bardağı zeytinyağı
- o İsteğe göre salça ve baharatlar (tuz, karabiber, kekik, kimyon)

Kurutulmuş molehiyalar öncelikle suda ıslatılır ve süzgeçte süzdürülür. Bu sırada kıyılmış soğan ve sarımsakları zeytinyağında solduruyoruz. Ardından süzdürülmüş molehiyaları ekliyoruz. Molehiyaları ekledikten sonra, isteğe göre salça ve rendelenmiş domatesleri ilave ederek pişiriyoruz. Molehiyalar suyunu çekmeye yakın hale gelince, 4 adet limonun suyunu ve baharatları ekliyoruz. İhtiyaca göre su da eklenebilir. Molehiya bir yandan pişerken, tavuk/ kırmızı etleri ayrı bir tencerede pişiriyoruz. Sonrasında pişen tavuk/etleri ve molehiyayı düdüklü tencereye alıp yaklaşık 1 saat kadar pişiriyoruz. Yemeğimiz piştikten sonra 10-15 dakika boyunca dinlendirip turşu, pilav veya ekmekle servis edebiliriz. Afiyet olsun!

KIBRIS USULÜ SULU MUHALLEBİ

Malzemeler:

- o 5 su bardağı su
- o 5 yemek kaşığı mısır nişastası
- o Gül suyu

Soğuk su ile nişastayı bir tencerede karıştırarak kısık ateşte pişiriyoruz. Muhallebi kıvamı elde edince, bir tepsiyeye ince şekilde yayıyoruz. Ardından tepsiyi buz dolabında bir süre soğumaya bırakıyoruz. Soğuduktan sonra muhallebiyi kare şeklinde bölyüyoruz. Böldüğümüz muhallebileri gül suyu, soğuk su ve buz ile birleştirerek servis ediyoruz. İsteğe göre gül suyu yerine çiçek suyu da eklenebilir. Afiyet olsun!

GULLURİKYA

Malzemeler:

- o 1 su bardağı un
- o 1 çay bardağı sıvı yağ
- o 2/3 su bardağı su
- o Harnup pekmezi

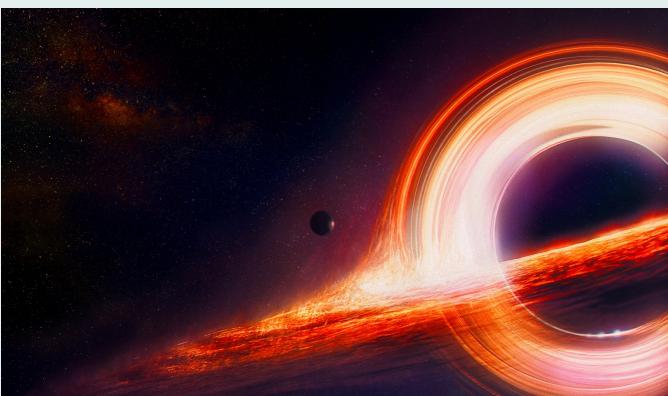
Öncelikle yağ, su ve unu karıştırarak yoğuruyoruz. İstenilen yumuşaklığa gelen hamurdan ceviz büyüklüğünde parçalar kopararak, avucumuzun içinde ip gibi yuvarlıyoruz. Ip gibi uzayan hamuru spiral şeklinde etrafında dolayarak gullurikya şeklini oluşturuyoruz. Ardından tencerede pekmez ve suyu (1:1/2 su bardağı ölçüsünde) kaynatıyoruz. Kaynayan pekmezli suya hazırladığımız hamurları atıyoruz ve bu şekilde yaklaşık 15-20 dakika kaynatmaya devam ediyoruz. Pişirme işlemi sonrasında gullurikyalarımızı tencereden alıp servis ediyoruz. Afiyet olsun!

Evrenin Kanun Kaçakları

Necdet Yulaf, 26 Mayıs 2024

"İnsanlar tarafından geliştirilen yasalar, özgürlük için bir çerçeve oluşturmaya çalışır. İnsanlar, yasalara uydukları sürece özgürdürler. Bu yasalar insanları kontrol altında tutmaya çalışsa da, bireylerin yasalara karşı çıkma şansı her zaman vardır. Bu, insan tarafından oluşturulmuş basit yasalar için geçerlidir. Fizik yasaları ise karşı konulamazdır. Ya da öyle mi? Ya size evren hakkında bildiğiniz çoğu şeyin yanlış olduğunu söylesem? Daha da ileri gidip, bir kara deliğin içinde yaşadığımızı söylesem? Bana inanır mıydınız?"

Görsel 1: Kara delik ve Olay Ufku

Bir kara deliğin içinde olup olmadığımizi anlamak için öncelikle bir kara deliğin ne olduğunu bilmemiz gerekiyor. Kara deliğin basit bir tanımı şöyledir: "Kara delik, ışığın bile kaçamayacağı derecede yerçekimi oluşturan göksel cisimlerdir." Kara deliği diğer gök cisimlerinden ayıran faktör, yerçekimi etkisinin o kadar güçlü olmasıdır ki, ışık bile ondan kaçamaz. Bu tanımı

kullanarak, bu sorunu niteliksiz olarak ele alacağız. Ancak bunu yapmadan önce, kara deliğin kütlesi ve yoğunluğu arasındaki ilişkiyi göstermek istiyorum. Bir sonraki paragraf, enerjinin matematiksel bir incelemesi olacak. Hesaplamalar nispeten açık ve basit olmasına rağmen, isteyen atlayıp bir sonraki paragraftan devam edebilir.

Bir kara deliği niceliksel olarak incelemeye çalıştığımızda, "popüler bilim" seviyesinde yapabileceğimiz fazla bir şey yoktur. Ancak kara deliklerin tanımı, bu incelemeyi nasıl yapacağımıza dair bazı ipuçları verir. İlk olarak Kara deliklerle ilgili bilmemiz gereken şey Olay Ufku kavramıdır. Olay Ufku, Kara delikten belirli bir uzaklıkta bulunan bir küredir. Kara deliğe bu küreden daha yakın olan her şey kara deliğe düşmek zorundadır. Olay ufkundan biraz daha uzakta ise sadece ışık kara deliğe düşmekten kurtulabilir. "Sadece ışık" diyorum çünkü ışık, evrendeki en hızlı şeydir.

Şimdi bu bilgiyi kullanarak, bir uzay gemisinin kara deliğin olay ufkunda bulunduğu varsayıyalım. Uzay gemimiz mümkün olan en yüksek hızda hareket ediyorsa, o zaman ışık hızında hareket ediyor demektir (basitlik adına bu durumu imkansız kılan bazı temel sorunları göz ardi ediyoruz). Bu durumda, uzay gemisi ne kara delikten kaçabilir ne de içine düşebilir. Öyleyse, uzay gemimizin kinetik enerjisi, kara delik sayesinde sahip olduğu potansiyel enerjiye eşittir.

Gördüğümüz gibi, enerji ilişkisi bize kara delığımızın yoğunluğu için bir denklem verir. Bu ilişki, kara delığın kütlesi arttıkça yoğunluğunun büyük ölçüde azaldığını gösteriyor!

Hesaplamaları hallettiğimize göre, denklemimizi kullanarak kara delikler hakkında bilgi edinelim. Örneğin, Güneş'imiz bir kara deliğe dönüşse, yoğunluğu metreküp başına bir Himalaya Dağı kadar olurdu. Bu oldukça yüksek bir yoğunluk gibi görünüyor, tam da beklediğimiz gibi. Kütleyi artırırsak ne olacağını görmek için Güneş'imizden daha büyük kütelere ihtiyacımız var. Eğer kara delığımız 4 milyon güneş kütlesinden oluşsaydı, yarıçapı Güneş Sistemi kadar olur ve yoğunluğu hava kadar düşük olurdu! Bu, bir balonu şişirip Güneş Sistemi kadar büyük hale getirirsek, bir kara delik yaratacağımız anlamına gelir!

Araştırmamızı evrenin ölçegine genişletirsek ne olur? Evrenin toplam kütlesini alıp Gözlemlenebilir Evren'in hacmine böldüğümüzde, metreküp başına yaklaşık 5 hidrojen atomu yoğunluğuna ulaşıyoruz. Önceki denklemimizi kullanarak, bu yoğunluğun kara delik olmak için fazlaıyla yeterli olduğunu görüyoruz; aslında, gözlemlenebilir evrenin 10 katı büyüklüğünde bir kara delik olmak için dahi yeterli!!

Bu hesaplamaların tümü doğru olmasına rağmen, bir kara deliğin içinde yaşadığımız fikriyle çelişen bir gözlem var: evrenin genişlemesi. Bir kara deliğin içinde olsaydık, her şeyin merkeze doğru hareket etmesi gerekmez miydi? Gözlemimiz bunun tam tersini gösteriyor, evrendeki her şey bizden uzaklaşıyor...

Bu seviyede, fiziğin sınırlarında olduğumuz için tartışabileceğimiz birçok teori tamamen düşünseldir ve herhangi bir veriyle desteklenmemektedir. Ancak bu, kötü bir şey olarak görülmelidir, çünkü düşünce deneyleri modern fiziğin birçok alanında esastır. En kabul görmüş yerçekimi teorisi olan Genel Görelilik, benzer bir şekilde oluşturulmuştur. Ünlü fizikçimiz Albert Einstein, ofisinde otururken aklına bir fikir gelir: "Bir kişi serbest düşüyorsa, kendi ağırlığını hissedemez." Elbette, bu düşünceyi kapsamlı matematiksel hesaplamalar takip etti. Ama şimdilik, sanırım bugünkü bu kadar fizik yeterli...

Kaynakça

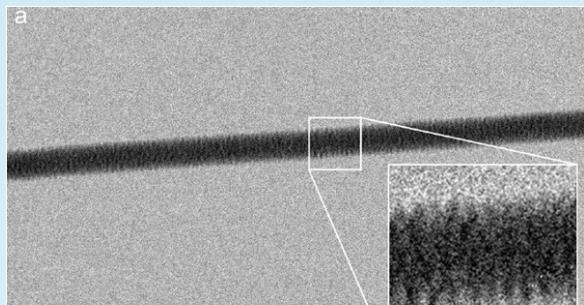
- Kurzgesagt, [This Black Hole Could Be Bigger Than The Universe](#)
- Modern Physics by Kenneth Krane, third edition, Chapter 15 Stellar Evolution and Black Holes
- Modern Physics by Kenneth Krane, third edition, Chapter 2 The Special Theory of Relativity

CRISPR-Cas9 Devrimi

Arda Tinazlı, 18 Haziran 2024

Giriş

CRISPR-Cas9. Pek çok bilim sever adını duymuşsa bile hemen hemen herkesi kısmi bilinmezlikte bırakan bu tuhaf görünümlü ‘şey’, insan evriminde merkezi bir noktayı temsil ediyor. Kesin tedavileri bulunmayan tek gen hastalıklarını geçmişin karanlığında bırakmaya başlamış olan teknoloji, insan varoluşunun her dinamiğini kökünden değiştirmeye potansiyeline sahip. Bugün gen teknolojilerinin yapabileceklerine karşı duyduğumuz ilgi ve merak, gelmekte olan muazzam devrimin ayak sesleri bile sayılmaz. Bilimin meşalesini nereye kadar götüreceğini öngörmemiz imkansız fakat insan kültürünün nihai emeli olan bu meşaleyi söndürmek ya da yaşamak bir gün CRISPR-Cas9 ile başlayan gen mühendisliği devriminin ve bizlerin elinde olacak.

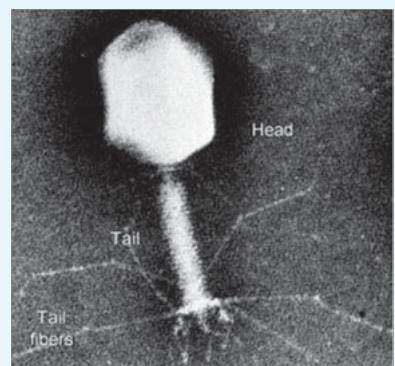

Şekil 1: Elektron mikroskopundan DNA'nın doğrudan fotoğrafı

Nasıl başladı?

Aslında insanoğlu pek çok sefer de olduğu gibi bu sistemin mucidi değil, kaşifi. Çünkü aslında CRISPR-Cas9 milyonlarca yıllık bir evrimin sonucu. Canlı olanların ölüme karşı verdiği savaşın ilk neferi olan bakterilerde virüslere karşı ortaya çıkmıştır. Virüs saldırısına uğrayan bakteri, Cas1/2 proteinleri sayesinde virüs DNA'sını kesip küçük parçalar halinde kendi DNA'larına entegre ederler. Bunlara CRISPR dizileri denir. CRISPR'ın açılımı ‘Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats’ yani ‘Düzenli Aralıklı Kısa Palindromik Tekrarlar’dır. CRISPR dizileri sayesinde bakteriler geniş bir genetik arşiv yaratırlar. Gelecekte aynı virüs yeniden saldırdığı zaman bu hafızadan yararlanılarak hedeflenen virüs DNA'sı Cas9 proteini ile kesilerek etkisiz hale getirilir.

İşte Japon bilim insanı Yoshizumi Ishino ve ekip arkadaşları 1987 yılında meşhur *E. coli* bakterisinin iap genini klonlamayı denerken bu dizileri ilk kez gözlemlemişlerdir. Fakat o zamanlar ne olduklarına anlam verememiş ekip, dizileri literatüre katmak dışında fonksiyonlarıyla ilgili bir sonuca varamamıştır. 2002 yılında Jansen'in yürüttüğü çalışma Cas genlerinin, 2005 yılında ise Francisco Mojica'nın araştırması CRISPR dizileri arasındaki eşsiz DNA yapılarının bakterilere bir virüs türü olan bakteriyofajlardan geçtiğini keşfetmiştir. Bu buluş sekansların görevlerinin ‘bağışıklık’ ile ilgili olabileceği fikrini ilk kez doğurmuştur.

Şekil 2: Elektron mikroskopundan bakteriyofaj virüsü

İlk bilimsel kanıtlar ise iki yıl sonra Horvath ve arkadaşları tarafından ortaya konmuştur. *Streptococcus thermophilus* üzerine çalışan ekip, bakterinin CRISPR-Cas sistemi sayesinde kendi CRISPR dizilerine bakteriyofaj DNA'ları ekleyerek virüse karşı direnç kazandığını göstermiştir.

2012 yılına geldiğimizde sistem ve parçaları çoğunlukla tanımlanmış, Jeniffer Doudna ve Emmanuelle Charpentier'in elinde her yöne ve şekle dokunabilir bir kumaş kalmıştır. Onlarda bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirek hedeflenmiş DNA kesimi ve genetik düzenlemeye çığır açıcı süreci başlatmayı bilmışlardır. Bu öyle bir süreçtir ki 2020 yılında ortaklaşa başarılarını taçlandıran Nobel Kimya ödülü ikisinin de kariyerinin zirvesinden ziyade başlangıç basamağı olmuştur.

Nasıl çalışır?

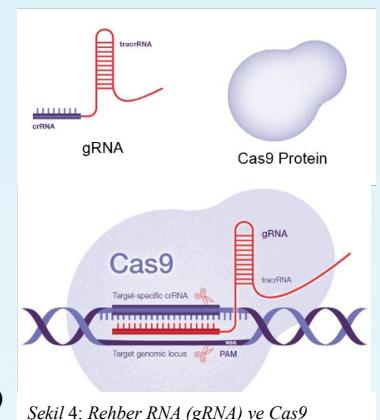
Şimdi ise *küçük resme* yakından bakalım. CRISPR-Cas9 nasıl genetik mühendisliğin dönüm noktası haline gelmiştir?

Sistem iki temel bileşenden oluşuyor: Cas9 proteini ve rehber RNA. Cas9 proteinini DNA düzlemi üzerinde kesitler atabilen bir makas olarak hayal edebiliriz. Rehber RNA ise sadece basit bir kılavuz değildir; modifiye edilmesi hedeflenmiş geni yüksek seçicilikle tanıyıp bağlanabilen bir anahtardır. Bu iki unsurun bir arada çalışabilmesi öncesinde yapılmış incelikli çalışmaya bağlıdır. İnsan genomu, yani bir insanda bulunan 3.2 milyar bazlık DNA'nın tümü, sekanslanmış olmalıdır ki değiştirilmesi hedeflenen genin DNA dizilimi belirlenebilisin. Bu dizilime komplementer bir rehber RNA baz baz belirlenerek üretilir (genelde 20 baz) ve bu diziye crRNA ismi verilir. crRNA ise Cas9 kompleksine tracrRNA aracılığıyla bağlanarak temel ünitemizi oluşturur. crRNA ve tracrRNA genelde kolaylık sağlanması adına bir arada tasarılanarak sgRNA şeklinde kullanılır.

Ön hazırlıklar tamamlandıktan sonra CRISPR-Cas9 hücrelere sunulur. Veriliş yöntemi için farklı çalışmalar mevcut olsa da genellikle adeno-ilişkili virüs ya da lipid nanopartiküller vektör olarak tercih edilir. Hücrelere ulaşan sistem kapsamlı bir tarama aşamasına geçer. Cas9'un hedef gene bağlanabilmesi için genin yakınlarında PAM, 'Protospacer Adjacent Motif', sekansı bulunması gereklidir. PAM, NGG (herhangi bir nükleotit – guanin – guanin) şeklinde dizilir. PAM tanındıktan sonra Cas9 DNA çift sarmalını makas gibi keserek açar. Böylece rehber RNA hedeflenen kısma komplementer olarak bağlanabilir. Daha sonra Cas9 DNA üzerinde çift zincirli bir kırık yaratır ve DNA sarmalını ikiye ayırır. Bu kırık istenen genetik modifikasyonu başlatan DNA onarım sürecini başlatır.

Şekil 3: Jeniffer Doudna ve Emmanuelle Charpentier

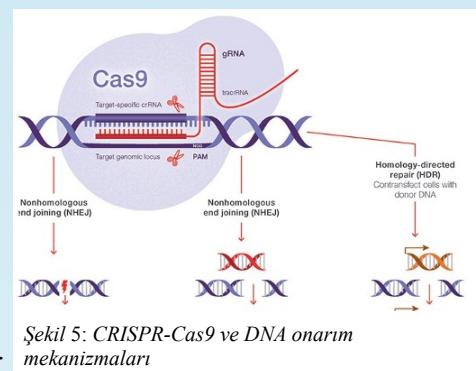
Şekil 4: Rehber RNA (gRNA) ve Cas9

İki türlü DNA onarım mekanizması mevcuttur. İlk 'Non-Homologous End Joining (NHEJ)', yani 'Homolog Olmayan Uç Birleştirme'dır. Bu mekanizma hataya açıktır ancak zaten hata yaratmak da bu mekanizmanın temel felsefesidir. Vücuda zarar veren mutasyona uğramış genler efektif bir şekilde işlevsiz hale getirilir. Böylece hatalı gen susturulur ve hastalık çözüme ulaşır. Ya da atılan kesik nedeniyle hatalı gen hücre mekanizmalar ile tekrar kodlanarak doğru hale getirilir. İkincisi ise 'Homology-Directed Repair (HDR)', yani 'Homoloji Yönlendirmeli Onarım'dır. Bu teknikte kompleks ek olarak donör DNA da sağlanır ve hücre onarım mekanizmaları donörü şablon olarak kullanarak hatalı geni eksiksiz, doğru versiyonuyla değiştirir. Böylece tek gen hastalıkları temelli olarak tedavi edilir.

Nasıl kullanılır?

2023'ün sonlarında tarihi bir ana daha tanıklık etti. İlk defa bir CRISPR-Cas9 tedavisi klinik denemeleri aşarak 'Casgevy' adıyla FDA onayı almıştır ve orak hücreli anemi ile beta-talasemiye karşı kullanılmaya başlamıştır. Tedavi sadece 12 yaşından büyük ve sıkılıkla kan transfüzyonuna ihtiyaç duyan bireylerde uygulanır.

Peki temelde hangi metodlarla tedaviyi amaçlıyoruz? NHEJ sayesinde geni bozarak susturduğumuz tekniğe 'gen nakavtı' (*gene disruption*) diyoruz. Casgevy'nin yaptığı şey de tam olarak bu. Kan kök hücrelerinde *BCL11A* isimli susturucu geni susturarak fetal hemoglobin üretimini yeniden aktif hale getiriyor. Yani vücut bozuk şekilli ve yeterince iyi oksijen taşıyamayan orak hücreli kan hücresi üretmek yerine normal şartlarda sadece fetislarda ve yenidoğanlarda var olan düzgün şekilli ve yüksek oksijen kapasiteli kan hücrelerini yetişkin vücudunda bir kez daha piyasaya sürüyor. Bu vücudun 3 ayda bir yenilenen kan hücre rezervini değiştirerek sıra dışı bir tedavi olanağı sağlıyor.

Bir diğer mekanizma ise sıkılıkla HDR sayesinde yaptığımız 'gen düzeltme/ekleme'dir. Bu tekniğin daha onaylanmış bir ilacı bulunmasa da sistik fibröz ve Duchenne musküler distrofi gibi ölümcül tek gen hastalıklarını kökünü kurutabilecek bir potansiyele sahip. Daha çığın teknikler ise Cas9 proteinini etkisiz hale getirerek onu bir regülatör haline getiriyor. Artık körelmiş olan makasımız, ki biz buna 'ölü Cas9' diyoruz, DNA üzerine kesitler atamıyor ancak transkripsiyon faktörleri ile birleşebiliyor. Aktivatörler ile birleşmesi durumunda üretimi maksimize edebilirken, baskılıyıcılarla birleşerek üretimi düşürebiliyor. Böylece faydalı proteini daha çok üretip zararlı olanı azaltabileceğimiz ince ayarlı bir volüm düğmesi elde edebiliyoruz.

Bunu Günümüzde pek çok tek gen hastalığı karşısında yapabildiğimiz tek şeyin hastaların acılarını dindirerek genelde 20'li yaşıları bile bulmayan erken bir ölüme hazırlamak olduğunu düşündüğümüzde gen mühendisliğinin toplum için vaat ettiklerini görebiliyoruz. Ayrıca metot bu tek gen hastalıklarıyla da sınırlı kalmayacaktır. Monogenik hastalıkların yok olmasını poligenik, yani birden fazla gen içeren, kompleks hastalıklar olacaktır. Simdiden CRISPR-Cas9 sisteminin ölümcül kanserleri tedavi edebileceği konusunda speküasyonlar ve araştırmalar başladı bile. Bu, eğer ki bir gün yaygın kullanılmaya başlarsa, daha fazla ölüme mahkûm çocuğu ve genci toprağa vermek zorunda olmadığımız anlamına geliyor. Hastane duvarları altında geçen ömrülerin sona ereceği ve çaresiz ailelerin umutla dolacağı bir gelecek. Hem iş gücünü artırarak hem de sağlık masraflarını minimuma indirerek ekonomik anlamda da pek çok iyileşme temin ediyor CRISPR—Cas9. Ve unutmamak gerekiyor ki bunlar bu teknolojinin sadece bugün ki haliyle öümüzdeki 10 - 20 yıl içinde yapabilecekleri.

Neden korkuyoruz?

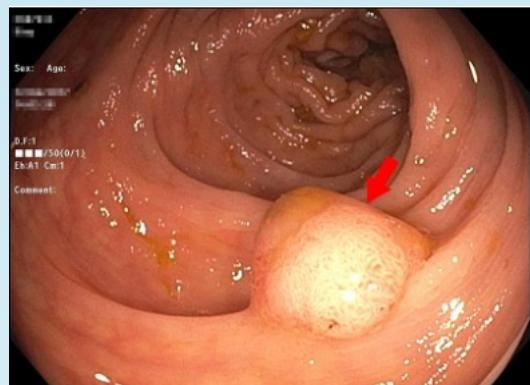
Tabii göz ardı edemeyeceğimiz yan etkileri de mevcut. Bunlardan en önemli kuşkusuz 'hedef dışı' saldırular. Rehber RNA yeterince seçici davranışarak DNA düzleminde hedeflediği gen dışında istenmeyen genlere bağlanır. Böylece hali hazırda çalışan genlerde kesitler atılarak, işlevleri bozulur. Buna bağlı pek çok yan etki açığa çıkar. Örneğin, TP53 gibi hücre bölünme ve DNA onarım regülatörlerinde hasar olursa kişide kanser gelişimi başlayabilir çünkü artık hücre olası DNA hasarlarını algılayamayarak 'planlı intihar' yerine vasamayı secer ve bölünmeye devam eder.

Bunun dışında vücut dışarıdan gelmiş sistem bileşenlerini yabancı olarak görerek onlara karşı bir bağıışıklık cevabı oluşturmaya başlar. Böylece hem Ya da DNA üzerinde atılan kesitler genom dengesizliğine, daha sonra da hücresel toksisiteye yol açarak hücre ölümüyle sonuçlanabilir. Bir diğer karşılaşlığımız durum iste CRISPR-Cas9'un her hücreye ulaşamayarak yarattığı 'mozaik tedavi'. Bu senaryoda bazı hücreler düzeltilmiş geni taşıırken diğerleri hasarlı geni taşımaya devam eder ve klinik tabloda istediğimiz ilerlemeyi göremeyiz.

Büyük güç büyük sorumluluk getirir. Kağıt üstünde baz dizilimini bildiğimiz her türlü geni değiştirebiliriz. Bu hayret verici ve umut vaat edici olsa da bir yandan da distopik bir geleceğin başlangıcı olabilir. Germ hattı, yani sprem veya yumurta, düzenlenmesi insan gen havuzunu temelli değiştirecektir. Söz konusu hastalıklı genler bile olsa hastalıklı olduğunu düşündüğümüz pek çok genin bilmediğimiz faydalı olabilecek etkileri bulunabilir. Onları gen havuzundan tamamen kaldırmak geri dönüşü olmayan bir süreci başlatacaktır. Eğer ki kontolsüz bir şekilde kullanımını devam ederse daha da tedirgin edici kısmı modifikasyonların hastalıklı genlerden sonra sağlıklı genlere de sekmesiyle başlayacaktır. Anne ve babalar evlatları için özerklik ilkesini ihlal ederek tercihler yapıp hali hazırda sağlıklı olarak görülen bazı nötral genlerini daha da etkin veya sessiz hale getirebilecektir. Bu prospektif bebeklere literatürde 'tasarlanmış bebekler' denir. Tasarlanmış bebeklerin 'daha güzel, daha güçlü ve daha zeki' olacak olması sınıfsal ayrimın iki yakasını tekrar hiç kavuşturmayacak şekilde açacaktır. Genetik eşitsizlik geleceğin bir 'norm'u olarak her zaman zengin ve gelişmiş ülkelerin lehine sonuçlanacak bir sömürü savaşının merkezi olacaktır. Ayrıca bahsi geçen ülkeler bu teknolojiyi biyoterörist amaçlarla kullanıp kendilerinden fakir ve gücsüz ülkelerin insanlarını bir oyun hamuru gibi istedikleri şekilde şekillendirebileceklerdir. Bu insan ırkına dair duyduğumuz tüm umudun son bulduğu vahim noktadır.

Sonuç

CRISPR-Cas9. Bu teknolojiyi kullanarak yaratabileceğimiz gelecek bugün bizlerin elinde. Onun gücünü kontrol altında tutmak ve kötü emellerin yok edici bir imha silahı olmasını engellemek hepimizin sorumluluğu. Hedefe yönelik ve hedef dışı pek çok etkisiyle CRISPR-Cas9 sadece tıbbi değil, aynı zamanda hukuki, sosyal ve felsefi bir tartışma ve çatışmalar bütünü. Ortaya çıkacak yeni bilimsel gelişmeleri yakından takip ederek etik değerlendirmeleri sürekli olarak güçlendirmek mecburiyetindeyiz. Casgevy gibi tedavileri ve benzeri çalışmaları destekleyerek sonu gelmez acıları temelli dindirmek ancak bir yandan teknolojiyi geliştirerek geleceğe dair endişeleri derinleştirmek bugün masaya bir zar atmaya benziyor. Fakat korkularımızın merağımızı ve iyiye dair umudumuzu hiçbir zaman bastırmamasına izin veremeyiz. Tarihte ki pek çok dönem noktasında olduğu gibi tedbiri elden bırakmadan CRISPR-Cas9'u insanlık için en faydalı şekilde öğrenmek, kullanmak ve öğretmek nihai hedefimiz olmalıdır.

Şekil 7: Kolon kanseri öncülü kolon polipi. CRISPR-Cas9 tedavisinin hedef dışı yan etkisi olarak karşımıza çıkabilir.

Şekil 8: He Jiankui. CRISPR-Cas9 teknolojisini kullanarak kız kardeşinin embriyolarını modifiye ederek bilinen ilk tasarılanmış bebekleri oluşturan Çinli bilim insanı. Bebekler iddiaya göre HIV virüsüne karşı direnç kazanmıştır. He Jiankui kontrolsüz ve izinsiz yaptığı deney sonucunda hapis cezasına çarptırılmıştır.

Kaynakça

Fig. 1.: Direct images of DNA. Nature 493, 137 (2013). <https://doi.org/10.1038/493137e>

Fig. 2.: Abdul Wahid, Ambekar. (2015). Phage Therapy: Emergence of a Novel Therapy to Control Bacterial Pathogens. Inveni Rapid: Pharm Biotech & Microbio. 1. 1. https://www.researchgate.net/publication/307863150_Phage_Therapy_Emergence_of_a_Novel_Therapy_to_Control_Bacterial_Pathogens

Fig. 4/5.: CRISPR Technology Information. ThermoFisher Scientific. <https://www.thermofisher.com/tr/en/home/life-science/genome-editing/genome-editing-learning-center/crispr-cas9-technology-information.html>

Fig. 6.: Philippidis A. CASGEVY Makes History as FDA Approves First CRISPR/Cas9 Genome Edited Therapy. Hum Gene Ther. 2024 Jan;35(1-2):1-4. doi: 10.1089/hum.2023.29263.bfs. PMID: 38231658.

Fig. 7.: Gandolfo F. ‘What you should know about colon polyps?’. KevinMD.com. 2018. <https://www.kevinmd.com/2018/03/know-colon-polyps.html>

FDA Approves First Gene Therapies to Treat Patients with Sickle Cell Disease. FDA. 2023. <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-approves-first-gene-therapies-treat-patients-sickle-cell-disease>

Saifaldeen M, Al-Ansari DE, Ramotar D, Aouida M. CRISPR FokI Dead Cas9 System: Principles and Applications in Genome Engineering. Cells. 2020 Nov 21;9(11):2518. doi: 10.3390/cells9112518. PMID: 33233344; PMCID: PMC7700487.

Girne Limani

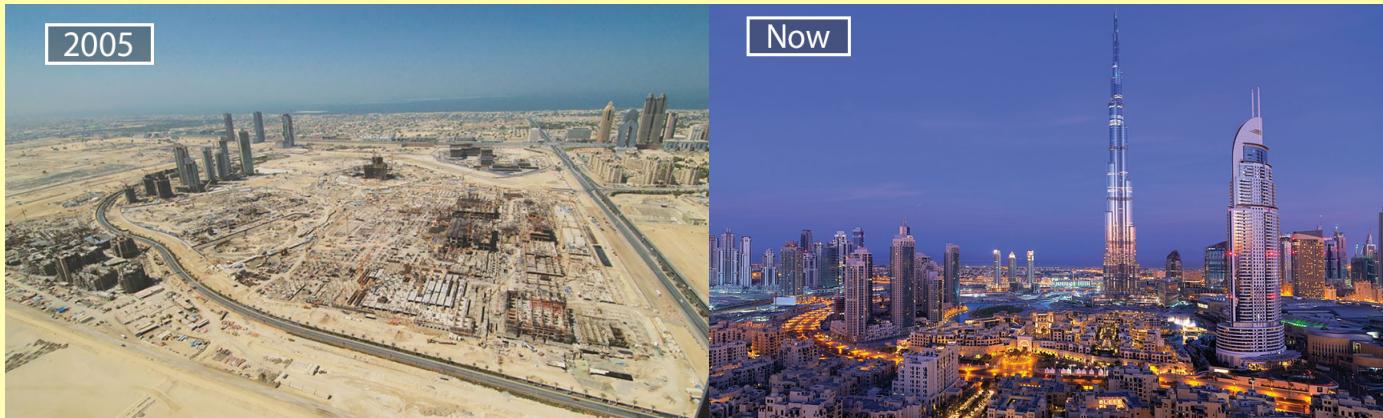
17 Haziran 2024

DUBAI NASIL KALKINDI?

Hüseyin Arsal, 10 Mayıs 2024

1930'larda komşu emirlik Abu Dhabi'de petrol keşfedildi fakat küçük balıkçı kasabası Dubai için durum farklıydı. Çıkarlığa değer bir petrol rezervi bulunamadı. O dönemde inci ticareti geriledi. Büyük buhran ise Dubai halkını göçe zorladı. Nüfus azaldı ve temel gıda maddelerine erişim azaldı. Diğer emirlikler ile sınır anlaşmazlıklarını da yaşıyordu...

Görsel 1- Dubai Downtown

Dubai Basra Körfezi'nde bulunan 7 Arap emirliğinin birleşerek oluşturduğu Birleşik Arap Emirlikleri'nin en meşhur emirliği. Bugünlerde küresel bir turizm ve ticaret şehri. Lüks oteller, zengin turistler, pahalı markalar ve gökdelenler ile bilinen bir metropolitan. Çeşitli küresel fuarlara ve uluslararası firmaların idari merkezlerine ev sahipliği de yapıyor. Deniz taşımacılığı için büyük ve ucuz bir kargo limanı. Ve kıtalararası yolcular için transit bir merkez. Kısacası burası sıradan bir Arap yerleşiminden fazlası. Dünyayı birbirine bağlayan çokuluslu bir liman.

Dubai'nin bugün sahip olduğu kalkınma ve refaha ulaşması zaman aldı. 1950'lerde sıradan bir balıkçı kasabasıydı. Altyapı ve temel olanaklardan yoksun küçük bir Arap yerleşimiymiidi. 1930'larda komşu emirlikler ile sınır anlaşmazlıklarını vardı ve Büyük Buhran küçük Dubai ekonomisini zora sokmuştu. Körfez ülkelerinin temel gelir kaynağı olan inci ticareti de sektöre uğradı. Japonya'da geliştirilen ve küresel piyasaya giren kültür incileri, bölge ülkelerinin ekonomilerine zarar verdi. Bundan ders alan körfez ülkeleri tek bir ana gelir kaynağına güvenmemek gerektiğini anladı.

Şeyh Rashid bin Saeed Al Maktoum'un Dubai emiri olması ile bu küçük yerleşimin kaderi değişti. Deniz kenarında kümeleşen bu ilkel yerleşimi modern bir ticaret şehri yapmak istiyordu. Bu sebeple altyapı yatırımlarına önem verdi. Raşid Limanı 1972'de açıldı. Al Shindagha Tüneli 1975'te açıldı. Jebel Ali Limanı 1979'da açıldı. Dubai Dünya Ticaret Merkezi 1978'de inşa edildi. Dubai Deresi genişletildi. Dubai Kuru Havuzları 1983'te açıldı.

1966'da il kez Petrol keşfedildi. Fakat yeterince fazla değildi. Şeyh Rashid'in de tereddütleri vardı. Bu sınırlı Petrol gelirini Liman, yol inşası, elektrik ve iletişim gibi altyapı yatırımlarına harcadı. Petrol üretimi sona erdikten sonra da refahın devam etmesi için Dubai ekonomisini geliştirmeye çalıştı. Yabancı sermayeyi çekmek için yatırımcılar için olan bürokratik işlemleri kolaylaştırmak gerekiyordu. Böylece Dubai'de yabancılar için mülkiyet edinme sınırlaması kaldırıldı. Vergiler düşürüldü ve gümrük vergisinde avantajlar sağlandı. Bugün Jebel Ali Limanı Yakın Doğu'nun en yoğun limanı ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin en kıymetli ticari varlığı. Başarının sırrı ise Jebel Ali Serbest bölgesi. Gümrük avantajları ve kıtalararası konumu ile Jebel Ali dünyanın en büyük serbest limanı. Coğrafyanın olumsuz etkisini de avantaja çevirmeyi başarmışlar. Kurak ve düz olan çöl alanlarını imara açtılar. Dünyanın en yoğun transit havalimanlarından biri Dubai Havalimanı'nı inşa ettiler. Palmiye Adaları gibi birçok büyük proje ile yeni turistik bir merkez yaratıldı. Fakat zengin turistleri ağırlayarak daha fazla kazanmayı hedeflediler. Tabi bu büyük kalkınmanın bir de bedeli var. Dünyanın en büyük 6. Göçmen grubu. Çoğu inşaatlarda kötü koşullarda çalışan Asyalılardan oluşuyor. İdari yönetici veya mühendis olarak ise Avrupalıları görmek mümkün.

Kaynakça

- 1-Wilson, Graeme (1999). Dubai'nin Babası: Şeyh Rashid bin Saeed Al Maktoum. BAE: Medya Prima.
- 2-Pallister, David (8 October 1990). "Ruler of Dubai dies aged 80". The Guardian. p. 6. Retrieved 4 June 2018 – via Newspapers.com The sheikh's wife, Sheikha Latifa, a member of Abu Dhabi's ruling family, died in 1983.
- 3-The Government and Politics of the Middle East and North Africa. D Long, B Reich.
- 4-Thomas, Anthony (3 March 1969). "Gold smuggling boosts Dubai economy". The Times.
- 5-Hawley, Donald (1970). The Trucial States. London: Allen & Unwin
- 6-"Al Maktoum International airport begins operations". GulfNews. 27 June 2010.
- 7- "2008 Annual Report". Dubai Airport. 2009.
- 8-The Middle East and North Africa 2003. London: Psychology Press. 2002.

Kitap İncelemesi:

Paris ve Londra'da Beş Parasız, George Orwell

Necdet Yulaf, 26 Mayıs 2024

Hayvan Çiftliği ve 1984 adlı sistem eleştirisi odaklı romanlarıyla bilinen yazar, bu kitabında kendi anıları ve deneyimlerinin bir kısmını odağına alıyor. Kitabın içeriğine geçmeden önce, yazar ve hayatıla ilgili biraz bilgi vermek istiyorum. George Orwell, gerçek adıyla Eric Arthur Blair, Hindistan'a görevlendirilmiş bir İngiliz ailesinin ikinci çocuğu. Bir yaşına geldiğinde annesi onu ve kendisinden beş yaş büyük olan ablasını alıp eğitimleri için İngiltere'ye yerleşir. Bu sürede Orwell edebiyata olan ilgisini fark eder. Eğitimini tamamladıktan sonra bir süre Hindistan'da çalışır. Hem kraliyetin kurduğu sömürü sisteme olan nefretinden hem de Hindistan halkın onun makamına bakışından dolayı görevinden bir süre sonra ayrılır. Bir dönem işsiz olarak İngiltere'de yaşıar. Bu süreçte görüştüğü eski öğretmenlerinden birisine yazmış olduğu birkaç yazıyı gösterir ve edebiyat alanında ilerlemek istedığını söyler. Öğretmeni kendisine yazılarıyla ilgili birkaç yapıcı eleştiride bulunur ve bu alanda ilerlemek istiyorsa bildiği şeyleri yazmasını önerir. Bunun üzerine Orwell, ilk olarak dönemin İngiltere'sinin sokak aralarına girer, gezer, deneyimler. Bir noktadan sonra kendisi de bir evsiz gibi sığınma evlerinde konaklamaya ve parasız bir şekilde hayatını idame etmeye baslar. Kısa bir süre İngiltere'deki yoksulların hayatını deneyimledikten sonra, bu kitabın da ana konusu olan, Paris'e gider ve yine yoksul bir şekilde orada yaşamaya başlar...

Yazar, kitabına Paris'te kaldığı yeri betimleyerek giriş yapar; "Coq d'Or Sokağı, Paris, saat sabah yedi. Sokakta ardı arkası kesilmeyen boğucu, sınırlı bağırtılar. Kaldığım otelin karşısındaki otelin sahibesine Madam Monce, üçüncü kattaki kiracıya seslenmek için dışarı çıkmıştı..." Bu betimleme sahnesinin devamında Madam Monce ile üçüncü kattaki kiracı arasında geçen tartışma anlatılıyor. Tartışmanın sebebi yakın zamanlarda yine Paris'in gündeme gelmesine sebep olan, Parislilerin ortak derdi; tahtakuruları. Kiracı odasındaki tahtakurularını duvar kağıdının üzerinde ezmişti ve otelin sahibesi bundan dert yakınıyordu. Bu kısa diyalog yaşananı acımasız hayata bir pencere aralıyor. Otel olarak bahsedilen yer aslında içerisinde sadece yatak, masa ve bir-iki sandalye bulunduran bir odalar topluluğundan fazlası değil. Bu yetmezmiş gibi, geceleri uyuyabilmek için ya tahtakurularının sizi ısırmamasına alıştıysınız ya da tüm gece onları öldürmeye çalışarak geçiyordu. Bu tarz otellerde konaklayan kimseler genellikle düşük gelirleri olduğundan dolayı ev kiralayamayan, ailesi ve tanıdıklarını ya kaybetmiş ya da onlardan uzakta yaşamakta olduklarından dolayı herhangi bir sosyal hayatı bulunmayan kimselerdi. Hafta boyunca akşamlara kadar çalışıp ardından otelin altındaki bistroda kazandıkları parayı alkol ve eğlence için harcıyorlardı. Gelirleri düşük olmasına karşın hayatta tek zevk aldıkları şey uyumadan önce bistroda sarhoş olarak geçirdikleri birkaç saat olduğundan dolayı bu alışkanlıklarından vazgeçmeyi düşünmüyordu bile. Yani hayatları iş-bistro-uyku üçgeni içerisine sıkışmıştı ve bu üçgenden yakın zamanda da çıkabilecek gibi görünüyordu...

Otelde kalmak için aylık 200 franklık bir ücret talep ediliyordu ve yazarımız İngilizce dersleri vererek, bazen de Fransız gazetelerine İngiltere'deki politik gelişmeleri yazarak bu parayı kazanıyordu. Kitabın ilk bölümünde bir şekilde geçimini sağlayabiliyor olmasına karşın, ilerleyen süreçte yazarımız konaklama ücretini karşılamakta zorluk çekmeye başlıyor. Otel ücretini ödedikten sonra kendisine yiyecek-içecek almak için pek fazla bir şey kalmıyor. Bundan dolayı kendisine gelir sağlayacak bir iş aramaya koyuluyor. Bir arkadaşının yardımıyla bazı lüks görünümlü otellerde, *plangeur* denilen hizmetçilik pozisyonunda çalışmaya baslar. Bir süre bu 16-17 saat günlük çalışma temposunu deneyimledikten sonra *plangeur*'luk mesleği gibi alt sınıf meslekler için şu şekilde gözlemlerini bizimle paylaşır:

“Diyelim ki plangeur’luk işi tamamen gereksizdir. O zaman şu soru akla gelir; Neden çalışmaya devam etmesi istenir? ...Marcus Gato, bir kölenin uyumadığı her dakika çalışması gerektiğini söylemiş. Yaptığı işin gerekli olup olmadığı önemli değil, işin kendisi iyi olduğundan çalışması gereklidir – en azından köleler için. ...Gereksiz işleri sürdürmenin esasen ayaktakımı korkusu olduğuna inanıyorum. Ayaktakımı öyle ilkel canlılardan oluşur ki boş zaman bulurlarsa tehlikeli olabilirler; onları düşünmeye fırsat bulamayacakları kadar oyalamak daha güvenlidir...”

Burada verilen, yazarın üst kademedeki kimselerin çalışanlara bakış açılarını anlatış şeklidir. Bu yaklaşım üzerine düşünmek gereklidir. Birisi bu düşünceye tamamen karşı çıkip insanların gelir gruplarına göre ayrılmalarının tamamen alakasız bir şekilde olduğunu, bu ayrimın hiçbir anlam ifade etmediği söyleyebilir. Bir başkası ise, yazarın aktardığı bakış açısına katılıp doğru olduğunu savunabilir. Kitap saf bir şekilde bizlere Paris ve Londra'nın sokak aralarını deneyimleme şansı sunuyor, çıkışımda bulunmak ise biz okurlara kalmış. Bu yönyle sosyoloji alanına ilgi duyanlar için kaçırılmaması gereken bir yapıt olduğunu düşünüyorum...

Görsel: George Orwell

Kitap İncelemesi:

Ruth, Lou Andreas-Salome

Derinsu Dağ, 14 Haziran 2024

Roman, Erik ve Ruth arasındaki yoğun ve karşılıklı hisler ile bir öğretmen-öğrenci ilişkisini anlatmaktadır. Ruth, başına buyruk, iç dünyası zengin, gizemli olduğu kadar çocuksu yönleri de güçlü, rahat tavırları ile bir oğlunu andıran ve bu özelliklerini sebebiyle yaşıtları arasından kolayca dikkat çeken, farklı bir genç kızdır. Erik, erkek ve kız okullarında işini çok seven bir eğitimci, geçirdiği bir kaza sebebi ile yatalak kalan karısına ilgi ve şefkatle bakan sadık bir eş ve babadır. Kız okulunda eğitim verdiği bir günde öğrencilerin yazmış olduğu kompozisyonlardan bir tanesi ilgisini çeker; yazı çok hayalperest ve yoğun bir duygusal güç barındırmaktadır. Erik derse girdiğinde yazının sahibinin Ruth olduğunu ve kızın kısa bir süre sonra okuldan ayrılacağını öğrenir. Kızın kendi kurduğu hayallere çok kapılıp, neredeyse gerçeklikten uzak yasadığını gözlemleyen Erik, büyük bir motivasyonla kızı kendi himayesine alıp onu eğitmek, ona dersler verip, onu hayata hazırlamak ve bu olağanüstü hayalperestliğinden kurtarmak için, kızın yanında kaldığı amcasından izin alarak onu kendi evine getirir. Yıllarca sürekli ülke değiştiren Ruth kendini hep bir yere ait hissetme arayışındadır, Erik'in evinde gördüğü aile ortamı ve Erik'e olan hayranlığı Ruth'u sonunda olmak istediği yeri bulduğuna inandırır. Erik kızı tanıdıkça onun bilinmezliklerle dolu düşünce dünyasını anlamaya çalışıkça kızı karşı olan ilgisi her gün daha da artar ve onun bu karmaşık dünyasına kapılıp büyülenir. Ruth ise Erik'in karısına olan davranış biçiminden ve istekliliğinden ve Ruth'a karşı duyduğu sevgiden etkilenir ve Erik'i kimseyle paylaşamamaya baslar. Hikâye, ikili arasında her sayfada daha da derinleşen duygularla ve tutkuyla ve Ruth'un genç kızlıktan kadınlığa geçişiyile devam eder.

Bir gece yarısı Erik eve geldiğinde Ruth bütün gün onsuz kalıp hissettiği yalnızlık ve özlem duygusuyla birlikte cesurca bir davranış sergileyip, öğretmenine olan hislerini belli etmiştir. Öte yandan Erik de çok güzel bir gün geçirmesine rağmen, bir an önce eve gelip Ruth'un yanında olmayı arzulamıştır. Ruth'un cesur davranışını üzerine ikisi de ayrı ayrı de odalarına çekilirler ve ikisini de yoğun bir mutluluk duygusu ele geçirir. Ertesi Ruth'un küçük yaşına karşılık bu olayı dinginlikle karşılaması ve beklenen bir tavır sergilememesi beni şaşırtan taraflardan biri olmuştur. Bu aşamada en çok beğendigim taraflardan biri ise Ruth'un sevgisini yasayış şeklinin hikâye boyunca ve romanın kilit kısmı olan bu bölümde bile saf bir şekilde ifade etmesi, yazarın duyguyu bilerek böyle sürdürme çabasıdır. Ruth bu olaya ilişkin yaptıkları ilk konuşmada saflığın getirdiği bir açıklıkla ile öğretmenine onu sevdigini söylediğinde, Erik'in verdiği cevap bence romanda gecen en güzel ve en derin satırlardır. Erik bu satırlarda Ruth'a duyduğu ilgiyi mesleğinin ve yaşının getirdiği bilgelikle saklarken, bir yandan da Ruth'un ona karşı olan ilgisinin, kızı onun yetiştireceği gururu, umudu, çocuğu olarak görüp, geçireceği değişimlerle ilerde kuracağı hayatında da hala da Erik için bu cümleyi kurabilmesini arzuladığını belirtir. Erik, Ruth'un en iyi yanlarını ondan almasını istemektedir ve yaşlı bir adam olduğunda bile Ruth'un onu bugün gördüğü gibi görmesi ve kendisinin de Ruth'un en büyük eseri olarak kalmasını derinden istemektedir. İkili arasında geçen bu konuşmada yaşanamayacağini düşünülen bir aşkın hüznü ve bu kabullenmiş getirdiği minimum ve saf arzular yatkınlıkta.

Lou Salome-Andreas yeni fikirlerin oluşmaya başladığı bir dönem olan yirminci yüz yıl yazarlarındandır. Andreas aynı zamanda felsefe, sanat tarihi okumuş sonrasında da Sigmeund Freud'dan psikolojiye yönelik dersler almıştır. Ünlü bir felsefe insanı olan Nietzsche ile olan arkadaşlığının Nietzsche'nin evlenme teklifini reddetmesiyle bitmesi ve bunun sansasyonel bir olay haline gelmesi, Andreas'ın sonraki birlikteklilerinin olumsuz sonuçlanmasıyla birleştirilip kadın ilişkileri yüzünden tanınırılık da kazanmıştır. Ruth'un yansıtılan iç dünyası ile yazarın kendi iç dünyası çok ödeşmiştir, Andreas'ın düşünce yapısıyla Ruth'a verdiği değerler birbirini tamamlamaktadır yani Andreas, Ruth'u kendini katarak yaratmıştır. Kitapta Ruth'un fantezi dünyası ve hayalleri derin bir psikoanaliz ile sergilenmektedir. Kitaptaki yan karakterlerin kimlikleri de hep psikoloji ve o günün koşullarına ve normallerine bir eleştiri getirilerek yazılmıştır. Erik'in Ruth'ta değerli ve farklı bulduğu özellikler üzerinden dönemin ihtiyacı olan insan profilini anlamak mümkündür. O günün kadınlarına toplum tarafından verilen değer ve kadının kendine biçtiği rol hem Ruth'un okul arkadaşları hem Erik'in eşi Klara-Bel ve arkadaşı Valvara tarafından anlatılmak istenmiştir. Ruth'un genç kızlıktan kadınlığa geçisi okuyucuya fark ettirilmeden yumuşakça geçilmiştir. Yazar, yer yer eleştirisel bir dil kullanısa da kitabin psikoanaliz değeri daha yüksektir. Kitap sürükleyici bir dille ve okuyucuda merak uyandıran bir olay örgüsüyle konuya yazılmıştır.

Görsel: Lou Andreas-Salome

Beslenme Tipleri

Selis Çerkez, 11 Haziran 2024

Her birey kendi sağlığını olumlu yönde sürdürbilmek ve vücutunun duyduğu enerji ihtiyacını karşılamak için beslenmelidir. Eskiye göre artık günümüzde hammadde ve kaynak çeşitliliğine bağlı olarak farklı beslenme modelleri oluşmuş durumdadır. Günümüzde en popüler olan birkaç beslenme tarzını, sizlerle beraber bu yazımızda inceleyeceğiz.

Vegan Diyet

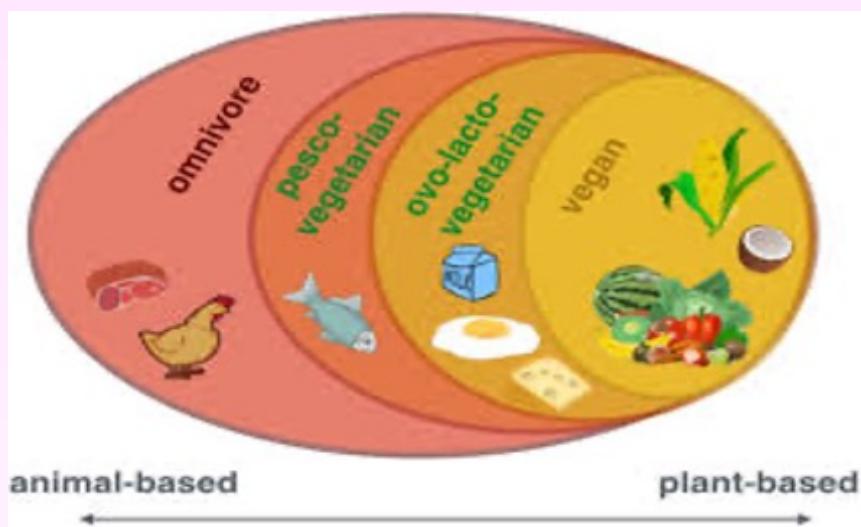
Vegan diyeti, tüm hayvansal kökenli gıdaların dışlanmasıyla karakterize edilen bir gıda modelidir. İnsanları, bu modeli benimsemeye iten temel nedenler etik, sağlık ve çevresel nedenlerdir. Vegan bir beslenme, dengeli ve çeşitli olduğu takdirde, optimal sağlık durumuna ulaşmaya ve bunu sürdürmeye yardımcı olabilir. Vegan beslenme modeli genellikle karbonhidratlar, ω-6 yağ asitleri, lif, antioksidanlar, folik asit, C vitamini, E vitamini ve magnezyum açısından zengindir ve nispeten düşük oranlarda protein, ω-3 yağ asitleri, vitamin B12, vitamin D, kalsiyum, demir ve iyot içermektedir. [1]

Hayvan hakları, dini yönler ve çevresel sürdürülebilirlik de dahil olmak üzere vegan beslenmeyi takip etme motivasyonları çok çeşitli olsa da önemli bir neden de sağlık yararlarıdır. [2] Vegan tipi beslenme özellikle kardiyovasküler hastalıklar, tip 2 diyabet ve bazı kanser oluşum risklerini düşürücü etkiye sahiptir. [3] Her ne kadar vegan tipi diyet belirtilen bu olumlu sağlık etkilerini içerde de besinlerin yeterli ve doğru alımı sağlanmalıdır. Hayvansal kaynakların tümünü sınırlayan bu tip bir beslenme modelinde, beslenme eksikliklerinin (malnütrisyon) görülmemesi için vegan beslenmenin iyi planlanması ve bir beslenme uzmanı tarafından denetlenmesi önerilmektedir. [1]

Vejetaryen Diyet

Vejetaryen diyetler et, kümes hayvanları veya balık içermez. Vejetaryen diyetler genellikle tahıllar, baklagiller, kuruyemişler, meyveler ve sebzeler gibi besinlerin oldukça fazla miktarını sağlar. Besinler açısından, vejetaryen diyetler genellikle karbonhidratlar, ω-6 yağ asitleri, lif, antioksidanlar, folik asit, C vitamini, E vitamini ve magnezyum açısından zengindir ve protein, doymuş yağ, uzun zincirli ω-3 yağ asitleri, retinol, vitamin B12 ve çinko açısından nispeten düşüktür. [1] Vejetaryen tip beslenmenin de vegan tip diyet gibi vücut üzerinde benzer sağlık etkileri vardır. [3]

Fakat vejetaryen tip beslenmenin vücut üzerinde olumlu sağlık etkileri gösterebilmesi için beslenme modelinin kompleks karbonhidratlar, sağlıklı yağ kaynakları ve gerekli mineral ve vitamin takviyelerini içermesi önemlidir.

Fleksitaryen Diyet

Fleksitaryen, "esnek" ve "vejetaryen" sözcüklerinin birleşimidir ve esasen tam anlamıyla vejetaryen olmayan bir diyet uygulayan, ara sıra et veya balık yiyan bir kişiyi tanımlar. Fleksitaryen diyetlere yönelik eğilim, tipik "et yiyenler" gibi, haftanın her günü olmasa da bazı günlerinde öğünlerde et yiyan "et azaltıcı" tüketicileri yansıtır. [4]

Ketojenik Diyet

Ketojenik/keto diyet, yüksek yağ ve düşük karbonhidrat alımını içeren bir beslenme modelidir. Ketojenik beslenme modelini uygulayan kişiler; kilo vermek ve enerji seviyelerini yükseltmek amacıyla bu tarz bir diyete yönelmektedir. Ketojenik diyet uygulamayan ve yeterli karbonhidrat tüketen bireylerde, vücut için ana enerji kaynağı karbonhidratlardır, ketojenik diyeti benimsemiş kişilerde ise düşük karbonhidrat, yüksek yağ ve protein alımı nedeniyle ketozis gelişir. Ketozis durumunda vücut ana enerji kaynağı olarak yağları kullanmaya başlar. Vücuttaki yağ yakımına karşın, ketojenik diyet uygulanmasındaki temel amaç vücuttan yağ kaybederek kilo vermektedir.

Ketojenik diyet sayesinde vücutta tip 2 diyabet, hiperlipidemi ve kardiyovasküler hastalıkların oluşma riski düşebilmektedir. Olumlu sağlık etkileri olsa da bu tarz bir beslenme modelinin uzun süre devam ettirilmesi vücutta 'keto flu' olarak adlandırılan birtakım olumsuz etkilere de sebebiyet verebilmektedir. Keto flu etkileri olarak, vücutta besin eksiklikleri, sindirim rahatsızlıklarları ve bilişsel zayıflıklar sayılabilir. [5]

Kaynakça:

- [1] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7999488/>
- [2] <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37962057/>
- [3] https://www.researchgate.net/publication/372368842_Vegetarian_and_vegan_diets_benefits_and_drawbacks
- [4] <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28111625/>
- [5] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499830/>

21. Yüzyıl Salgını

Onan Aktuğ, 26 Mayıs 2024

“Depresyon ve anksiyete, günümüzde milyonlarca insanın karşılaştığı yaygın zihinsel sağlık sorunlarıdır. Son yıllarda, bu bozukluklar daha iyi tanınmış ve anlaşılmıştır, bu da farkındalık, destek ve etkili tedavi seçeneklerinin önemini bizlere göstermiştir”

Depresyon, sürekli üzüntü, umutsuzluk, yaptığı işe ilgi veya alınan zevkte kayıp gibi belirtilerle karakterize edilen karmaşık bir zihinsel sağlık sorunudur. Her yaş, cinsiyet ve sosyal profile sahip bireyleri etkileyebilir. Depresyonun nedenleri arasında genetik, biyolojik, çevresel ve psikolojik faktörler yer alır. Sadece duygusal durumu etkilemekle kalmaz, bilişsel fonksiyonları da olumsuz etkileyerek günlük yaşamı zorlaştırır.

Değişken ruh hali, enerji eksikliği, iştah ve uyku düzeneinde değişiklikler ve konsantrasyon eksikliği gibi belirtiler görülebilir. Depresyonun, profesyonel yardım ve destek gerektiren bir tıbbi durum olduğunu kabul etmek son derece önemlidir.

Anksiyete, aşırı endişe, korku ve kaygı duygularıyla karakterize edilen bir başka yaygın zihinsel sağlık sorunudur. Yaygın anksiyete bozukluğu, panik, sosyal anksiyete bozukluğu veya belirli fobiler gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Anksiyete, genetik yatkınlık, beyin kimyası dengesizlikleri, travmatik deneyimler veya sürekli stres gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir. Anksiyetesi olan bireylerde sıklıkla hızlı kalp atışı, nefes darlığı, terleme ve kas gerginliği gibi fiziksel belirtiler görülebilir. Anksiyete, kişinin günlük yaşamını büyük ölçüde etkileyebilir ve yaşam kalitesini önemli derecede düşürebilir.

Depresyon ve anksiyete sıkılıkla birlikte görülür ve birçok insan her iki sorunun belirtilerini aynı anda yaşar. İki sorun arasındaki ilişki karmaşıktır ve her iki durum da birbirini tetikleyebilir. Genetik yatkınlık ve çevresel etmenler gibi ortak risk faktörlerini paylaşan bu iki durumun da varlığını fark etmek ve kapsamlı bir tedavi ve destek sağlamak son derece önemlidir.

Depresyon ve anksiyete tedavi edilebilir sorunlardır ve iyileşme için profesyonel yardım aramak hayatı önem taşır. Psikologlar, terapistler ve psikiyatristler gibi zihinsel sağlık uzmanları, doğru teşhis, terapi ve gerektiğinde ilaçla tedavi yöntemlerine başvurabilir. Ayrıca, aile, arkadaşlar ve destek gruplarından gelen destek de tedavinin büyük bir kısmını oluşturur. Yardım aramak, güçlü olmanın bir işaretidir ve zihinsel sağlık konusundaki önyargıyla mücadele etmek önemlidir.

Depresyon ve anksiyetenin etkisini azaltmak için zihinsel iyilik halini desteklemek önemlidir. Toplumda zihinsel sağlık eğitimine, utançla mücadele ve erişilebilir kaynaklara öncelik verilmesi gerekmektedir. Zihinsel sağlık konusunda açık ve destekleyici konuşma ortamları oluşturmak, kendine bakım uygulamalarını teşvik etmek ve zihinsel sağlığı öncelik haline getirmek önemli adımlardır.

Depresyon ve anksiyete, dünya genelinde birçok insanın karşılaştığı önemli zihinsel sağlık zorluklarıdır. Bu sorunların doğasını anlamak, yardım aramak ve zihinsel sağlığı desteklemek, bireylerin hayatları üzerindeki etkilerini ele almak için hayatı önem taşır. Farkındalığı artırarak, yardımda bulunarak ve zihinsel sağlığı ön planda tutarak, depresyon ve anksiyete ile mücadele eden bireylerin günümüz dünyasında daha rahat bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini hep birlikte sağlayabiliriz.

Kaynakça:

- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1529174>
- Sekil 1

Savaş Triyajı ve Gerçekleri

Arda Tinazlı, 23 Mayıs 2024

Giriş

Savaş triyajı, sınırlı savaş alanı kaynakları ile savaş esnasında hayatı kalan insan sayısını maksimize etme amacıyla taşıyan karmaşık bir vaziyettir. Zamanla, savaş kaynaklı triyaj kavramı doğal afetler ve pandemiler dahil çeşitli felaketlere uyarlandı. Ortak faydacı yaklaşımı rağmen, savaş zamanı triyajı, askeri hizmetlerin ve lojistiğin korunmasını önceliklendirdiği için diğerlerinden farklıdır. Bu triyajın önceliklerinden biri de muharebe etkinliğini maksimize etmektir. Dünya genelinde siyasi çıkar uyuşmazlığı nedeniyle kitleSEL zayıat olaylarının artma eğiliminde olması, hem askerler hem de yakın bölgelerdeki siviller için sıcak çatışma noktalarında kapsamlı cerrahi ekiplere duyulan talebi artırmaktadır.

Bulgular

Yakın tarihin en yıkıcı olaylarından biri, 1994 yılının en kanlı mevsiminde (7 Nisan - 19 Temmuz) Ruanda'da meydana geldi ve BM'ye göre bir milyondan fazla insanın ölümüne yol açtı. Temmuz ayında, Fransızların liderliğindeki 'Operation Turquoise' kapsamında, bir zamanlar Çad'da faaliyet gösteren bir ileri cerrahi ekibi (ICE), Fransız birliklerinin sağlık koşullarını artırmak ve yakınlarda katledilen Tutsi sakinlerine bakmak için Ruanda'ya gönderildi. Ekip, on günlük bir aralıkla iki ardışık kitleSEL zayıatla karşılaştı. Yaralı sayısının tıbbi kaynakları aşmadığı Çad'da 'doğru hastayı doğru yere doğru zamanda' ulaştırmak mümkünken, Ruanda'da durum tam bir kabustu. İlk dalgada, çoğunluğu uzuvlarında pala kaynaklı kemik yaralanmaları olan 94 sivil iki saat içinde sağlık merkezine geldi. Ekip, kime önce hizmet vereceğine dair hayatı kararlar almak zorundaydı. 11 kafa yaralanması diğerlerine göre önceliklendirildi çünkü bunlar diğerlerinden daha hızlı ölümcül olabilirlerdi. Çocuklar, benzer belirtileri olan yetişkinlere göre daha hızlı iyileşebilecekleri için önceliklendirildi. Ayrıca, ekip Ruandalı hastalarla iletişim kurmak için gereken tercümanlardan ve gece operasyon yapmak için elzem ışıklandırma yoksundu.

İkinci dalga, 59 kişiden 13'ünün ölümüyle sonuçlandı. Bu kişilerden bazıları ağır yaralanmış kol ve bacak ekstremiteleri nedeniyle öldü. Ekip, tüm karın yaralanmalarını uzuv yaralanmalarının üzerinde önceliklendiren Kızılhaç sınıflandırması yerine NATO sınıflandırmasını takip etseydi daha fazla hayat kurtarabilirdi. Ayrıca, yaralı bir kaç Fransız komutan, kritik seviyede aciliyet arz eden Tutsi vakalarından önce tedavi edildi.

Sonuç

Tıpta adalet ilkesine göre, her hastanın bireysel ihtiyaçlarına göre yeterli tedavi alma hakkı vardır. Ancak, görüldüğü gibi, şiddetli krizlerde orta derecede yaralanmış insanlar bile aslında önlenebilir nedenlerle ölebilirler. Tıbbi personel gündelik acil serviste olsaydı eğer bazı Tutsi insanların kolayca hayatı tutabilirdi. Bazı komadaki hastalar ‘umutsuz’ olarak sınıflandırıldı ve kaynak ve zaman daha fazla hayat kurtarmak üzere tasarruf edildi. Bu hastalar üzerinde tek bir ekipman bile kullanılmadı. Her iki dalgada da, yerinden edilmiş nüfusun ortalama %50’si savaşın başlaması ve çıkarlarıyla hiçbir ilgisi olmayan savunmasız kadınlar ve çocuklardı. Başkalarının savaşının doğrudan (fiziksel saldırular) ve dolaylı (sağlıksız koşullar, açlık, enfeksiyonlar) sonuçları arasında sıkışık kalan binlerce masum insanın ölümü adaletsizdir. Bugün, Ukrayna'daki savaş, Gazze Şeridi ve Doğu Türkistan'daki baskın ve soykırımı, daha gelişmiş ve uluslararası tanınmış İCE'lere ihtiyacımız olduğunu kanıtlamaktadır. Bu ekipler askeri olmamalı, uluslararası hukuk tarafından korunmalı, tartışmanın hiçbir tarafında yer almamalı, gönüllü olarak yürütülmeli ve barış için örnek olmalıdır.

Kaynakça

Rigal, S., Pons, F. (2016). Battlefield Triage. In: Wolfson, N., Lerner, A., Roshal, L. (eds) Orthopedics in Disasters. Springer, Berlin, Heidelberg. pp. 165-175.

Prunier, G. (1999). The Path of a Genocide. Routledge. p. 26.

Coupland, R. M. (1992). The Red Cross Wound Classification. ICRC.

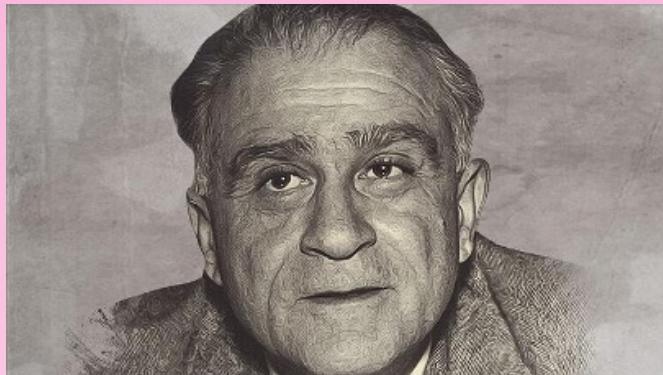
Rigal, S., Pons, F. (2013). Triage of Mass Casualties in War Conditions: Realities and Lessons Learned. Int Orthop. 37(8). p. 1433-8.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Sanata Bakışı ve Sanat Anlayışı

Derinsu Dağ, 14 Haziran 2024

Ahmet Hamdi Tanpınar bulunduğu dönemde Batı karşısında ona öykünerek fakat ondan farklı geleneklerden geldiğini unutmadan yeniden varolma sancısını bütün benliğiyle hissededen bir kişi olmuştur. Hayatını doğu-batı ekseninde ve geçmişine sahip çıkarak yeni olanın güzelliğini fark etmeye adamıştı. Bu adanmışlık onu çok yönlü bir yazar haline getirmiştir. Tanpınar, çağdaşı olan edebiyat, felsefe, ve psikoloji akımlarına yabancılasmamış, kendi eserlerinin iç derinliğine bunları başarılı bir şekilde katıştmayı biliyordu. Bu sebeple onun nesirlerini olduğu kadar şiirlerini de anlayabilmek için modern Batı kültürünün macerasını ve Türk kültürünün değişim problemlerini de bilmek gerekmektedir.

Eserlerinde bir çok estetik soruna cevap arayan yazar, Türk halkının kimlik sorunu üzerine de çok düşünmüştür, Türkiye meselerine kendine has yorumlar getirmiştir. 1960 yılında yayınlanan Saatleri Araştırma Enstitüsü, Türkiye'deki belli bir takım dönüşümlerden sonra özellikle devletin temel koruyucusu olan bürokrasının ne kadar sıradanlaşlığı klişeleştiği ve bayağılaşlığının ironisidir. Bu kitabında Tanpınar, toplumun bu değişme süresi içindeki durumunu fertten yola çıkararak topluma varan bir dille anlatıyor.

Tanpınar'ın roman ve hikâyelerinin önemli temalarından biri zamandır. Bunda da Bergson'dan hareketle Marcel Proust'un etkisi dikkate alınmalıdır. Tanpınar da Proust gibi geçmiş zamanın peşindedir. Bu geçmiş ya şahsi planda olur (kendi hatırlarının romanlarına geçiş) ya da roman kahramanlarının hatırlarının olaylar içindeki yeri) veya toplum hafızası denilebilecek millî tarih içindedir (Huzur, Mahur Beste, Sahnelerin Dışındakiler romanlarıyla "Erzurumlu Tahsin" hikâyesi gibi yakın dönem tarihiyle iç içe olan eserlerinde). Zaman bir roman tekniği şeklinde de Tanpınar'da önem kazanır. Huzur, olay olarak yirmi dört saat içine sıkıştırılmakla beraber geriye dönüşlerle genişler. Böylece romanda zaman, kahramanlarının hatırladıklarını aktüel olana taşıyan, bu niteliğiyle de eserin hem içeriğini hem tekniğini yoran bir üslûp mekanizması özelliği kazanır. Eserlerinde Türk kültürünün içine nüfuz etmeye çalıştığı, onun inceliklerine ve derinliklerine inmeye çalıştığını, hayat şekillerini kavramaya ve değişimini vurgulamaya çalıştığını görülür.

Edebiyatın pek çok türünde eser vermiş olan Tanpınar, bir romancı, bir hikayeci, bir edebiyat tarihçisi, bir deneme yazarı olmasına rağmen, şiiри diğer edebi türlerden ayrı tutmuştur. Daha çok sembolist sayılabilenek musiki, his ve hayal ağırlıklı şiirler yazmıştır. Hece vezniyle yazdığı, ilk şiirleri, imge zenginlikleri ve müzikal nitelikleriyle dikkat çekmiştir. Bu şiirlerinde kendine özgü bir sözcük ve kavram dünyası yaratmaya çalışmıştır. Tanpınar'ın şiirinin çok yönlü taraflarından birisi de içermiş olduğu semboller, arketipler, motiflerdir. Her ne şekilde isimlendirilirse isimlendirilsin, onun şiirinin iç derinliğini yapan ve Tanpınar'ın sık sık tekrarladığı rüya, zaman, deniz, musiki, kadın, ağaç vs. unsurlardan birisi de aynadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre şiir hayatımızın maddi tarafları ve gündelik meşgaleleri ile bir ilgisi olmayan saf bir his uyandırmalıydı. En mükemmelle varmaya çalışarak şiirde dışa vurmak istiyordu. Mükemmele varma çabası ve hiçbir zaman tatmin olmaması nedeniyle, şiiри edebiyatın merkezinde tutmasına rağmen hiçbir zaman üretken bir şair olamamıştır. Tanpınar'ın bütün sanat anlayışı söz konusu edilmek istendiğinde aynı şeyin gerekliliği gibi, şiirlerini anlamak için de yine çok yönlü bir okumanın elzem olduğu ortaya çıkar. Doğu'dan Batı'ya, felsefeden, psikolojiye, nutolojiye, tasavvufa uzanan bir çizgide, her duvarı, insanı ve kainatı farklı derinlik ve renklerde gösteren aynalarla kaplı bir odada imiş hissiyle kuşatan Tanpınar şiiри; bu tarz bir çoklu okumayı gerekli kılar.

Kaynakça:

- Edebiyatın Yüzü - Ahmet Hamdi Tanpınar ve Eserleri
- <https://youtu.be/zQPnn9sV1Jw?si=CRIYPk26w6hfB4NW>
- Ahmet Hamdi Tanpinar - Türk Dili ve Edebiyatı (turkedebiyati.org)
- Saatleri Ayarlama Enstitüsü Roman İncelemesi Yazan: Engin Gülmüş Saatleri Ayarlama Enstitüsü Roman İncelemesi (netinceleme.com)

Pera Palace ve Agatha Christie

Yağmur Ergör, 14 Haziran 2024

Cumhuriyetin ilanından sonra modernleşen İstanbul'un ziyaretçileri çoktu. Bu ziyaretçilere en önemlisi de Agatha Christie idi. Agatha, eşi benzeri olmayan Orient Express ile sürekli İstanbul'a gidip, Pera Palace Hotel'in 411 numaralı odasında konaklıyordu. Kaldığı odada yazısı işlerini yaptığı işlemeli masası, kırmızı siyah kalın perdeleri, ahşap zemini ve boğazın tarihi mavisine bakan bir balkonu vardı. Otelin diğer entelektüel müşterileriyle tanışıp konuşmayı ve lüks salonunda yemek yemeye bayılırdı. Dönemin ihtişamlı, ağır elbiseleriyle Pera'da dolaşır, yeni İstanbul'un canlı ortamından ve Otelin lüks atmosferinden yaratıcılığı tetiklenirdi.

İstanbul'u ne kadar sevse de, kocasıyla yaşadığı sıkıntılardan sonra seyahatlerini kısaltmaya başlar. Çok sevdığı kocasının ondan boşanmak istediğini ve başka bir kadını sevdığını öğrenince, bütün dünyayı bugün dahi soru işaretleriyle bırakacak o esrarengiz olayı yaşıyor. Eski kocasıyla yaşadığı büyük tartışmadan sonra evi terk edip 11 gün boyunca kayıplara karışır. 11. günün sonunda polis onu butik bir otelde, kendi soy ismi yerine kocasının metresinin soy ismi ile bulur. Christie, ölümüne kadar o 11 günü hiç hatırlayamadığını söyleyecek ama bütün dünya araştırmaya devam edecekti... Bu gizemli olayın filmini yapmak isteyen Warner Bros şirketi, Hollywood'un ünlü medyumu Tamara Rand'ı, Agatha'nın ruhunu çağırmak için görevlendirir. Düzenlediği ruh çağrıma seansı sonunda Tamara, o 11 günlük sırrın Pera Palace otelin 411 nolu odasında bulunacak anahtarda saklı olduğunu söyler. 7 Mart 1979 günü Türk ve yabancı basın Agatha'nın odasında bir araya gelir. Saat tam 17.00'da Tamara Rand telefona bağlanır ve verdiği direktifler doğrultusunda odanın yer döşemeleri söküller. Koca ve paslı bir adet anahtar bulunur. Efsaneye göre bu anahtar, otelin o dönemki sahibi Misbah Muhayyeş'in şimdilerde 'hüzünlü kadınlar yalısı' olarak da bilinen evinin kapısını açar. Nitekim yapılan seanstan sonra Warner Bros ile otelin yönetimi arasında çıkan anlaşmazlık sonucu bu hikâyeye kimse bir açıklık getirememiştir. Agatha Christie'nin 11 günü ve Pera Palace'da bulunan o paslı anahtar İstanbul boğazında adeta kaybolup gitmiştir...

Kaynakça:

- <https://perapalace.com/en/world-famous-author-agatha-christie-and-the-mysterious-story-of-her-lost-11-days/>

Akademik yılı adamızdan uzakta geçirdikten
sonra, Kıbrıs'taki dinginlik bize yazın
geldiğini hatırlatıyor. Yeşilin mavisi ile
buluştuğu adamızın Beş Parmak dağlarından
bir görselin de aynı etkiyi bırakacağını
düşünüyorum...

Gece Yürüyüşçüleri

Şayan Arıkan, 25 Mayıs 2024

Daha önce “Gece Yürüyüşülerinin” hikayesini duymuş muydunuz? Küçükken nene dedelerimizin bizi korkutup erken uyumamız için kallikantzaros (yılbaşında yüzeye çıktıgı söylenen gizemli, kötü niyetli yaratıklar) hakkında hikayeler anlattıklarını hatırlar mısınız? Gece Yürüyüşlerinin hikayesi, kallikantzaros hakkında anlatılan hikayelere benzerlik gösterse de onların aksine bu “hayaletler” yerli halk ve turistler tarafından Hawaii’de sık sık gözlemlenmiştir. Kulaktan kulağa, fisiltıdan fisiltiya, bu hikayeler dünyaya yayılmış durumdadır.

Görsel 1: Kallikantzaros

Peki bu dünyaca bilinen Gece Yürüyüşçüleri Hayaletleri tam olarak nedir? Bu ruhlar, ismi bile insanların yüreklerine korku salan büyük bir üne sahiptir. İlk olarak, tek başına olan bir gece yürüyüşüsüyle karşılaşmak, kabile olarak bir geçit şeklinde ilerlediklerinden dolayı mümkün değildir. Hikayelere göre, bu kabilede Hawaii’de düşmüş eski savaşçılar bulunmaktadır. Bu savaşçılar, gömülü oldukları alanlardan veya denizden yükselerek Hawaii tanrılarının onurlandırıldığı spesifik gecelerde savaş alanları boyunca yürürlər. Şahitlere göre meşaleler taşıdıkları, mızraklarla donatıldıkları ve savaşa hazır kıyafetler giydikleri iddia edilir. Bu geçit töreninin, ölen bir Hawaii kralı veya şefi tarafından yönetildiği ve eğer bu kişi ölmeden önce müzikten hoşlanıyorsa, yürüyüşün davullar ve ilahilerle onurlandırılacağı söylenir. Eğer hoşlanmıyorsa, tören tamamen sessizlik içinde yapılır.

Görsel 2: Gece Yürüyüşçüleri

Bu hayaletleri korkunç kılıp milyonlarca kişinin ilgisini çeken esas olay nedir? Eski Hawaii inançlarına göre, bir gece yürüyüşüsüyle göz teması kurmak anı ölüme sebep olabilir. Bu korkunç kaderden kaçınmak için onlar tarafından verilen işaretler kaale alınmalıdır. İlk uyarı taşıdıkları parlak turuncu meşalelerdir. Bir ölümlü, bu meşaleleri taşıyan bir grubun Hawaii tepelerinden aşağıya doğru yürüdüğünü görürse bu, gece yürüyüşülerinin yaklaşlığını ve ölümlülerin mümkün olduğunda hızlı kaçmaları gerektiğini çağrısıdır. Başka bir uyarı, uzaklardan yaklaşan davul sesi ile birlikte çok keskin bir ölü kokusunun duyulmasıdır. Bu ise gece yürüyüşülerinin yakınlarda olduğunu ve kaçmanın artık çok geç olduğunu ima eder.

Ölümlülerin, bahsedilen bu kötü kaderden kurtulmaları için hareketsiz bir şekilde yere yüz üstü uzanmaları gereklidir. Bu hareket gece yürüyüşçülerine olan saygı ve korkuyu belirtir ve hayatları bağışlanır. Bir başka korunma yolu ise yürüyüşülerden bir ruhun orada bulunan kişinin atası olmalıdır. Yürüyüşçü atası olduğu ölümlüyü tanıdığında "Na'u" diye bağırrır, ki bu Hawaii dilinde "bana ait" anlamına gelir. Böylece kişi geçit töreninden herhangi bir zarar görmez. Gece yürüyüşüleri, adlarından da anlaşılacağı gibi, törenlerini gece gerçekleştirirler ve gündüz yapıldığı gözlemlenilen herhangi bir yürüyüşün ölen bir akrabının ruh dünyasına taşındığının belirtisidir.

Hawaiili turist rehberi Lopaka Kapanui, bu ruhlarla önceden yaşadığı birebir karşılaşmasını dile getirmiştir. İddiaya göre, bir turist grubunu yürüyüşçilerin patikasında olan Hawaii kıyılarında gezdirirken Kapanui, grubu yürüyüşülerin hangi tepeden denize doğru indiğini tahmin etmeleri gereken bir soru sormuş. Bu soruyu altı yaşında bir çocuğun doğru cevaplamasının üzerine ailesi çocuğu tepenin önünde resim çekmiş. Kapanui, bu resmin tepede bulunan puslu insan figürleri ve parlak küreler içerdigini ve herkesin resmi gördükten sonra kendi kendine silindiğini belirtir. Bunun hemen arkasına güçlü, sıcak ve kötü bir ölüm kokusu yüzlerine vurunca Kapanui, korkusundan kaçip grubu arkada bırakmış. Bilinci yerine geldiği zaman geri dönüp turistleri toplayıp binlerce kez özür dilediğini ve oradan hemen ayrıldıklarını dile getirmiştir.

Bu olaydan bir ay önce, ayın gökyüzünde görünmediği bir başka gecede de bu ruhların varlığını hissetmiş. Manoa Çin Mezarlığı'nda gerçekleşen turist ziyaretinde çekilen bir resimde beliren ve bir ruh olduğu iddia edilen turuncu bir küre görünmüştür. Tur sırasında yine sıcak bir rüzgar esmiş ve Kapanui olanların farkına ertesi gün kuzeniyle konuşunca varmış. Mezarlık ziyaretinde bulundukları gece aslında gece yürüyüşülerinin geçiş törenlerini gerçekleştirdikleri gecelerden biriydi. Kapanui ve grubunun korunması ve hayatı kalmalarının tek sebebi ise savaşçıların arasından birinin Kapanui'nin atası olmasıydı. Bunun üzerine bir ay sonra sahil kenarında yaşadığı olayda gruptan kaçmasına rağmen kendisi ve turist grubunun kurtulmalarının yine bir atanın onu tanıldığını fark etmesinden başka bir sebep değildir.

Bu hikaye her ne kadar da doğaüstü bir hurafe gibi duyulsa da, birçok kişi gece yürüyüşüleriyle karşılaşmış ve gece yürüyüşüleri Hawaii kültürüne entegre olmuştur. Ancak bu hikayeler göz önünde bulundurulmalı, şahitler ciddiye alınmalı ve yerli halk ve turistler çok temkinli olmalıdır. Hawaii adalarını ziyaret etmek isteyen herkes, gece yürüyüşüleriyle mümkün olan her türlü temasta kaçınmalı ve hayatlarının güvenliği için verilen tüm uyarılarla dikkat etmelidirler.

Kaynakça:

<https://www.mysteries-of-hawaii.com/hawaiis-most-haunted/night-marchers>

<https://kealakai.bryuh.edu/hawaiian-legends-say-one-glance-at-the-night-marchers-could-mean-the-end-of-your-life>

Story taken from "Night Marchers of Oahu" Video on youtube.

Görsel 3: Mezarlıktaki Turuncu Küre

SİZİN DE YAZILARINIZ DERGİMİZDE YER ALSIN İSTER MİYDİNİZ?

Dergimizin ilerdeki sayılarında üyelerimizden gelen makalelere yer vermek istiyoruz. Eğer sevdığınız konularda araştırma yapmak ve yazılar yazmak ilginizi çekiyorsa bizimle iletişime geçmekten çekinmeyin!!

KTÖB-TR

KTÖB-TR